

УДК 378.1 (477.7)

С.В. САПОЖНИКОВ,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

МІСІЯ ТА МЕТАСИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ КРАЇН – ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

У статті робиться спроба визначення, узагальнення та конкретизації сутності понять «місія вищої педагогічної освіти» та «мета вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону». У сучасному глобалізованому світі місія, мета та зміст системи вищої педагогічної освіти стають головними складовими концепцій. Місія системи вищої педагогічної освіти стає відображенням зазначеного балансу як набір уявлень про її основні сфери компетенції та базові функції в суспільстві.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, функція, університет, місія вищої педагогічної освіти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку людського співтовариства у сфері педагогічної освіти в країнах Організації Чорноморського економічного співтовариства (ОЧЕС) відбуваються значні зміни – здійснюється оновлення всіх структур її національних систем, модернізуються зміст і методи підготовки вчителів, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою вчителя і школою. Значимо, що Чорноморське економічне співтовариство (ЧЕС) було утворене в 1992 р. з метою координації економічного і політичного розвитку країн Чорноморського басейну, членами якого є 11 країн – Україна, Румунія, Росія, Болгарія, Грузія, Туреччина, Молдова, Греція, Вірменія, Азербайджан та Албанія. Штаб-квартира розташована у місті Стамбул (Туреччина). В умовах подальшої інтеграції України до європейського співтовариства посилюються взаємозв'язки і взаємодія між національними системами підготовки вчителів різних країн. У 90-х роках минулого сторіччя у зв'язку з розвитком єдиного європейського освітнього простору міжнародний педагогічний лексикон доповнюється новим феноменом «Європейський вимір в освіті» (European Dimension in Education). Це пов'язане з планомірним упровадженням кожною країною власної стратегії відновлення педагогічної освіти, і тут не можна не враховувати вплив країн Чорноморського регіону на освітні процеси, що відбуваються в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Наукове дослідження вищезазначених процесів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевич, О. Олексюка, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Л. Латун, Б. Мельниченка, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Рибак, Г. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного, О. Глузмана, Л. Пуховської, Т. Панського, В.Вдовенко, В. Семілетко, Г. Воронки, Т. Осадчої, Т. Кошманової, Т. Кристопчук та ін.). Проблеми історії, філософії і теорії вищої педагогічної освіти в Україні і за кордоном висвітлено у працях С. Гончаренко, І. Зязюна, Н. Ладигець, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Ничкало, Ф. Паначіна, З. Равкіна, Ш. Чанбарісова, В. Шадрікова, І. Яковлева, М. Ярмаченко, Б. Вуль-

фсона, С. Головка, В. Кеміня, Н. Лізунової, З. Малькової, І. Марцінковського, М. Нікандрова, Л. Пуховської, Т. Яркіної, Т. Кошманової та ін.

Так, проблема підготовки педагогічних кадрів у країнах Чорноморського регіону у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. тривалий час залишалися поза увагою провідних науковців, що і обумовило наш науковий інтерес.

Метою статті є визначення місії та мети сучасної системи вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону в процесі світових цивілізаційних змін ХХІ ст. Згідно з метою було поставлено таке **завдання**: проаналізувати та конкретизувати сутність понять «місія вищої педагогічної освіти» та «мета вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону».

Виклад основного матеріалу. Сучасна існуюча модель вищої педагогічної освіти країн ОЧЕС дозволяє обґрунтувати вагові коефіцієнти пріоритетів до елементів і, як наслідок, до найважливіших аспектів, що найбільше впливають на оцінку ефективності в усіх сферах діяльності педагогічних університетів і коледжів країн Чорноморського регіону.

Одним із центральних елементів організаційної моделі є колективні уявлення членів системи вищої педагогічної освіти про суть її діяльності, основні *функції* та *місію*. Ці уявлення можуть бути не усвідомлені самими членами системи освіти, але їх можливо виявити при вивченні стратегічних рішень, які ухвалює керівництво Міністерства освіти країн, ректори університетів та педагогічних коледжів. Отже, чітке усвідомлення призначення, ступеня їх узгодженості, як правило, втілюється у визначенні *місії* організації. Місія повинна бути сформульованою чітко і відкрито, логічною та послідовною з точки зору внутрішнього і зовнішнього оточення. Місія постійно змінюється з метою забезпечення її відповідності умовам оточуючого середовища. Місія відповідає всім рівням організації, а її правомірність визначається ринком праці.

Н. Ладижець зазначає, що місія університету полягає насамперед у з'ясуванні сутності сучасного університету, його ідеї. Основні цінності сучасного університету не іманентні його природі, вони нав'язані зовнішніми приписами з боку держави і полягають у вимогах забезпечення навчання професії та проведення досліджень. Неадекватність ціннісних орієнтацій вбачається в тому, що в середні віки, з моменту свого виникнення, університети не займалися ні дослідженнями, ні навчанням виключно професіям [4, с. 26].

Основним призначенням університету було долучення до загальної культури: теології, філософії, мистецтва. І, хоча розуміння «загальної культури» із часом знало значних змін, ця орієнтація повинна залишатися визначальною, являючи собою ціннісне вираження системи ідей, що об'єднують світ та людство, служать орієнтиром для існування. Отже, університети повинні навчати культурі, системі життєвих ідей, яких досягла епоха. Саме це є основною функцією університету [4, с. 45–46]. *Таким чином*, місією сучасної системи вищої педагогічної освіти є виховання студентів в атмосфері вільного творчого навчання, творення високоосвіченої, індивідуально неповторної особистості, здатної генерувати оригінальні та перспективні ідеї, незалежно мислити і діяти згідно з принципами добра та справедливості.

Є дві точки зору на визначення місії та мети системи вищої педагогічної освіти. Перша точка зору сформульована О. Мещаніновим. Відповідно до неї, типова місія конкретного університету полягає в забезпеченні балансу інтересів споживачів: студентів – у навчанні; факультетів – у проведенні досліджень і розширенні сфери відповідних знань; суспільства – у створенні «вмістилища» знань і вмінь; інвесторів – у роботі з життєздатною інституцією; громадськості – у структурі, що забезпечує потік молоді на ринок праці і поділ її за професійними групами [5, с. 81]. *Головна місія* системи вищої педагогічної освіти полягає у збереженні, розвитку і модернізації національної системи педагогічної освіти, вихованні нового учителя, який стане джерелом інструментального знання і професійних компетенцій, повноправним представником різних поколінь, класів, етносів і сегментів культури, носієм зразків поведінки та батьківських функцій, використовуючи владу захисту, заохочення, підтримки учнів.

Друга точка зору, що має більш загальний характер, ніж перша, викладена в наукових працях О. Глузмана, який наголошує, що університетська педагогічна освіта є системою, що, з одного боку, відповідає на потреби і запити студентів у їх особистісному та професій-

ному становленні, а з іншого – задовольняє соціальне замовлення на підготовку фахівців для наукових, виховних і освітніх закладів. [3, с. 163].

Ефективність роботи будь-якої системи залежить від того, наскільки усвідомлено й адекватно умовам обрано мету її діяльності. Це стосується й освітньої системи педагогічного університету. Звідси випливає, що проблема мети виступає однією з найбільш актуальних для сучасної педагогічної теорії і практики. У цьому зв'язку основна мета *вищої*, у тому числі університетської *педагогічної освіти*, набуває подвійної орієнтації [2, с. 121]. *Метою студентів* є пізнавальна діяльність, інтелектуальний та емоційний розвиток, який сприяє формуванню особистісно-професійних, індивідуальних якостей, що відповідають їх здібностям, потребам у рівні освіти. *Метою університету* є забезпечення високого рівня загальнонаукового, спеціального і професійного індивідуально-творчого розвитку студента, який оволодіває основами педагогічної професії, загальної культури, що дозволять проявити їх у педагогічній діяльності та у процесі неперервної самоосвіти [6, с. 196].

Інтегративним результатом педагогічної освіти є вільна, соціально активна, творча і духовна особистість, компетентний спеціаліст з вираженою педагогічною та науково-дослідною спрямованістю, здатний адаптуватися до різноманітних видів педагогічної діяльності в соціально-економічних умовах, що постійно змінюються і трансформуються. Ця мета частково збігається з загальною метою, спрямованою на розвиток української науки, освіти і культури шляхом підготовки висококваліфікованих фахівців і формування, нових поколінь національної інтелігенції.

Розуміння сутності місії і мети дозволяє кожному вищому педагогічному навчальному закладу сформулювати головне завдання, що полягає в тому, щоб стати таким навчально-науково-культурно-виховним закладом, творчим об'єднанням, де б індивідуальна і спільна діяльність співробітників, студентів ґрунтувалася на засадах гуманізму і була спрямована на розвиток особистості як найвищої людської цінності, забезпечувала наукову, загальнокультурну і практичну підготовку спеціалістів вищої кваліфікації, формуючи інтелектуальний потенціал суспільства. Головне призначення університетів в усі часи полягало в збагаченні наукового знання, залученні до культури, формуванні інтелектуальної еліти держави і суспільства, підтримці наукових академічних традицій. Педагогічні університети нині здійснюють потужні самостійні предметні дослідження (особливо – в психолого-педагогічній галузі), але обсяг і глибина їх досі не порівнянні з рівнем досліджень у класичних університетах. Саме тому зміна базового знання (з фундаментальних дисциплін) університетського рівня визначає своєрідні параметри змісту педагогічної освіти [1, с. 6]. Реалізація головних – *стратегічних* завдань досягається через вирішення *тактичних* часткових завдань: виховання почуття єдності команди і причетності кожного її учасника до досягнення загальноуніверситетської мети; вироблення концептуальної організаційно-педагогічної моделі розвитку університетської системи освіти; формування і дійове визнання наукових, науково-методичних шкіл університету; визначення оптимальних, інноваційних умов організаційного поєднання, інтеграції науки, навчання і виховання; фінансове забезпечення сталого розвитку університету.

Система вищої педагогічної освіти кожної країни має свою концепцію розвитку, ухвалену Урядом, підписану Президентом. *Місія, мета та зміст* існування системи вищої педагогічної освіти є головними складовими концепцій. Необхідно відзначити, що для інноваційної системи вищої педагогічної освіти, яка набуває рис комерціалізації, її мета наближається до проблеми економічного існування і розвитку, виживання. Ключем до стабільного розвитку, існування університетської системи освіти є підтримка відповідного балансу інтересів з основними зацікавленими інституціями і групами: з Міністерством освіти конкретної країни; із загальноосвітніми школами, ліцеями, гімназіями і колегіумами як постачальниками абітурієнтів; з адміністративно-управлінським та професорсько-викладацьким персоналом; з громадськими й урядовими організаціями; з індивідуальними і корпоративними замовниками, які бажать отримати освітні послуги. *Місія* є відображенням зазначеного балансу як набору уявлень про її основні сфери компетенції та базові функції в суспільстві.

Місію та мету діяльності провідних педагогічних університетів країн Чорноморського економічного співробітництва наведено в табл. 1 [6, с. 198].

Таблиця 1

**Місія та мета діяльності провідних педагогічних університетів країн
Чорноморського економічного співробітництва**

№ з/п	Вищий педагогічний навчальний заклад, (країна)	Головна місія та мета
1	Азербайджанський державний педагогічний університет (м. Баку, Азербайджан)	<i>Місією університету</i> є формування незалежної та творчої особистості, вірної ідеалам патріотизму й азербайджанізму, яка усвідомлює свою відповідальність за азербайджанську державу, поважає національні традиції народу, демократичні принципи, права та свободи людини, яка створює основу для сталого розвитку країни. <i>Метою університету</i> є підготовка педагогічних кадрів, які відповідають вимогам сьогодення, мають глибоке мислення, володіють педагогічною і методичною майстерністю
2	Тиранський університет (м. Тирана, Албанія)	<i>Місією університету</i> є створення наукової еліти країни шляхом постійного вдосконалення процесу викладання й організації наукових досліджень. <i>Метою університету</i> є реалізація різноманітних освітніх програм для студентів різного рівня підготовленості, яка може бути досягнута за рахунок постійного зв'язку і продуктивних відносин зі студентами
3	Софійський університет св. Климента Охридського (м. Софія, Болгарія)	<i>Місією університету</i> є створення можливостей для громадян у Болгарії розвивати свої особисті та професійні знання, уміння і навички з метою поліпшення власного благополуччя, конкурентоспроможності національної економіки. <i>Метою університету</i> є організація наукових досліджень фундаментального і прикладного характеру, навчального процесу на рівні національного центру вищої освіти
4	Вірменський державний педагогічний університет ім. Х. Абовяна (м. Єреван, Вірменія)	<i>Місія університету</i> : організація наукових досліджень і навчання у сфері природничих, гуманітарних, особливо педагогічних та психологічних наук, культури, на рівні вищої та післявузівської професійної освіти відповідно до освітніх програм та чинного законодавства. <i>Мета університету</i> : надання платних навчальних, дослідних, експериментальних та науково-виробничих послуг у порядку, встановленому урядом Республіки Вірменія
5	Університет Аристотеля (м. Салоніки, Греція)	<i>Місією університету</i> є забезпечення високого рівня теоретичного і практичного навчання, всебічної освіти молоді, організації неперервного навчання з точки зору соціальної справедливості, тобто шляхом надання протягом усього життя якісної державної освіти для всіх категорій громадян країни. <i>Метою університету</i> є підготовка висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, завдяки чому повинно відбуватися стимулювання місцевої економіки і культури Фессалії
6	Батумський державний університет ім. Шота Руставелі (м. Батумі, Грузія)	<i>Місія університету</i> орієнтована насамперед на потреби суспільства і держави. Навчання студентів, незалежно від національності, релігії та політичної приналежності, відбувається на основі принципів ліберальної освіти. Метою університету є підготовка висококваліфікованих фахівців з високим рівнем громадянської активності, гуманізму, демократії, життєва позиція яких буде базуватися на ліберальних цінностях. <i>Метою факультету</i> освіти і науки є підготовка конкурентних педагогічних працівників і дослідників з компетенцією, яка відповідає вимогам сьогодення
7	Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іон Крянге (м. Кишинів, Молдова)	<i>Місією університету</i> є підвищення культурного й освітнього рівня народу, спираючись на наукову істину, повернення до духовних цінностей справжнього, істинного відродження національної гідності, наукових знань, просування національних цінностей, сприяння процесу демократизації суспільства країни. <i>Метою університету</i> є підготовка педагогічних кадрів для навчальної та виховної роботи в Молдові, створення середовища для продукування оригінальних наукових ідей, поліпшення якості роботи освітніх та інших установ країни

Закінчення табл. 1

№ з/п	Вищий педагогічний навчальний заклад, (країна)	Головна місія та мета
8	Федеральна державна бюджетна освітня установа вищої професійної освіти «Ульяновський державний педагогічний університет імені І.М. Ульянова» (м. Ульяновськ, Росія)	<i>Місією університету</i> є досягнення освітніх, наукових, соціальних, культурних та управлінських цілей для задоволення духовних і нематеріальних потреб громадян країни в освіті, а також інших цілей, спрямованих на досягнення суспільних благ. <i>Метою університету</i> є підготовка спеціалістів, здатних вирішувати найбільш складні завдання, які сьогодні постають перед російським суспільством
9	Університет Бухареста (м. Бухарест, Румунія)	<i>Місія університету</i> полягає в навчанні молодих румунських громадян для досягнення ними європейського освітнього рівня в галузі природничих, соціальних і гуманітарних наук, для отримання нових прогресивних ідей, а також розвитку здатності для аналізу сучасного стану наукових досліджень у цих галузях. <i>Метою університету</i> є виховання студентської молоді в навчальному процесі, орієнтованому на сучасні технології навчання з метою розвитку в них соціальної активності при обговоренні та оцінці проблем румунського суспільства, здатності запропонувати шляхи вирішення поставлених проблем, вміння вирішувати завдання сьогодення, які виникають у людській діяльності, подальшого прагнення поглиблювати власні знання
10	Стамбульський університет (м. Стамбул, Туреччина)	<i>Місія факультету педагогіки</i> Стамбульського університету полягає в наданні всеосяжної програми навчання майбутніх вчителів, консультативної підтримки, які забезпечать одержання майбутніми учителями високого сучасного рівня знань у відповідних галузях навчальних дисциплін. <i>Метою університету</i> є забезпечення широкої, взаємопов'язаної та взаємообумовленої підготовки педагогічних працівників
11	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)	<i>Місія університету</i> полягає в підготовці висококваліфікованого, духовно багатого, ідейно і морально високого учителя, який забезпечить всебічну підготовку людини (дитини) до самостійного трудового життя, сформує її знання, світогляд, ціннісні орієнтації, вміння навчатися протягом життя, прагнення і здатність до творчої самореалізації. <i>Метою університету</i> є комплексна підготовка нового вчителя, який відповідає вимогам, потребам розбудови незалежної держави, стратегії розвитку людини, сучасного глобалізованого світу та інформаційної революції. Університет має готувати конкурентоспроможного фахівця, здатного працювати на рівні сучасних освітньо-виховних технологій в умовах інтеграції в загальноєвропейське співтовариство, підтримки та розвитку наявних і нових потужних наукових шкіл, а також підвищення власного авторитету на національному та міжнародному рівнях як провідного вищого навчального педагогічного закладу України і Європи

Висновки. Безперечно, з моменту виникнення, у різні історичні епохи місія університетів постійно змінювалася, що обумовило еволюцію і розвиток системи вищої педагогічної освіти кожної країни, які відображаються в історичній ретроспективі *провідних вищих педагогічних навчальних закладів*. *З'ясовано, що головною місією сучасної вищої педагогічної освіти країн ОЧЕС* є формування педагогічної і науково-педагогічної еліти країни, яка усвідомлює свою відповідальність за державу, поважає права і свободи, національні традиції свого народу, спираючись на наукову істину, прагне досягнення освітніх, наукових, соціальних, культурних цілей громадян. *Метою вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону* є комплексна підготовка конкурентоспроможних педагогічних кадрів, які відповідатимуть вимогам сьогодення, орієнтованих на сучасні освітньо-виховні технології, з метою розвитку в них глибокого мислення, педагогічної і методичної майстерності, які здатні запропонувати шляхи творчого вирішення поставлених проблем в умовах сучасного глобалізованого світу й інформаційної революції та прагнуть постійного професійного й особистісного самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Університетська освіта: тенденції змін / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2012. – № 2 (45). – С. 5–15.
2. Глузман А.В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования: монография / А. В. Глузман. – К.: Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.
3. Глузман А.В. Тенденции развития университетского педагогического образования в Украине: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Глузман Александр Владимирович. – К., 1997. – 471 с.
4. Ладыжец Н.С. Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации: монография / Н.С. Ладыжец. – Филиал издательства Нижегородского университета при УдГУ, 1992. – 236 с.
5. Мещанинов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: теорія і методика: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / О.П. Мещанинов. – К., 2005. – 40 с.
6. Сапожников С.В. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Сапожников Станіслав Володимирович. – Ялта, 2014. – 630 с.

References

1. Andruschenko, V. (2012), *Universytets'ka osvita: tendentsii zmin* [University education: trends]. *Vyscha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine], no. 2 (45), pp. 5-15.
2. Gluzman, A.V. (1998), *Professional'no-pedagogicheskaja podgotovka studentov universiteta: teorija i opyt issledovanija* [Professional pedagogical training of University students: theory and experience research], Poiskovo-izdatel'skoe agentstvo, Publ., Kyiv, Ukraine, 252 p.
3. Gluzman, A.V. (1997), *Tendencii razvitija universitetskogo pedagogicheskogo obrazovanija v Ukraine*. Diss. dokt. ped. nauk [Trends in the development of University pedagogical education in Ukraine. Dr. ped. sci. diss.], Kyiv, 471 p.
4. Ladyzhec, N.S. (1992), *Universitetskoe obrazovanie: idealy, celi, cennostnye orientacii* [University education: the ideals, goals, values]. *Filial izdatel'stva Nizhegorodskogo universiteta pri UdGU* [A branch of the publishing house of the Nizhny Novgorod University Udmurt state University], 236 p.
5. Meschaninov, O.P. (2005), *Suchasni modeli rozvytku universytets'koi osvity v Ukraini: teoriia i metodyka*. Avtoref. dys. dokt. ped. nauk [Modern model of development of University education in Ukraine: theory and methods. Abstract of Dr. ped. sci. diss.], Kyiv, Ukraine, 40 p.
6. Sapozhnykov, S.V. (2014), *Tendentsii rozvytku vyschoi pedahohichnoi osvity v krainakh Chornomors'koho rehionu*. Dys. dokt. ped. nauk [Tendencies of development of higher pedagogical education in the countries of the black sea region. Dr. ped. sci. diss.], Yalta, Ukraine, 630 p.

В статье делается попытка определения, обобщения и конкретизации сути понятий «миссия высшего педагогического образования» и «цель высшего педагогического образования стран Черноморского региона». В современном глобализованном мире миссия, цель и содержание системы высшего педагогического образования становятся отображением определенного баланса как набора представлений об ее основных сферах компетенций и базовых функциях в обществе.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, функция, университет, миссия высшего педагогического образования.

The attempt to identify, generalize, and specify the essence of the concepts such as, «mission of the higher pedagogical education» and «goal of the higher pedagogical education in the Black Sea region» is made in this article. The mission of the higher pedagogical education is the reflection of the stated balance as a set of notions concerning its principal areas of competence and primary functions in society. The goal of the higher pedagogical education in the Black Sea region countries is determined as complex training of competitive pedagogical personnel that will meet today's requirements being oriented towards modern educational upbringing technologies.

Key words: higher pedagogical education, systematic function, university, mission of the higher pedagogical education.

Одержано 25.02.2015.